

پدر طب اسلامی آیت الله تبریزیان حفظه الله

(کتابخانه تخصصی طب اسلامی)

«أعوذُ باللهِ من الشيطانِ الرجيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
العالمينِ و صَلَّى اللهُ على مُحَمَّدٍ و آلِهِ الطَّاهِرِينَ و لَعْنَةُ دائمةُ أعدائِهِمْ
أجمعينِ مِنَ الآنِ إلى قِيامِ يومِ الدِّينِ»

آناتومی جلسه نهم:

مطالب: پوست

تدریس: آیت الله تبریزیان حفظه الله

پوست:

پوست و مو در ظاهر بدن دیده می شود. پوست بزرگترین عضو بدن است. حداقل ۲ مترمربع است. چون تمام بدن را پوشش می دهد. وزن پوست تقریباً ۶ الی ۸ کیلوگرم است. این پوست نوعاً نازک و ظریف است. در روایات به این مسئله اشاره شده است. بعضی قسمت های پوست ضخامت دارد مثل کف پا و کف دست به همین جهت حکم راه دارد که وسائل نقلیه از آن عبور می کنند که سفت تر از جاهای دیگر است.

روایت: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقُلْتُ لَهُ: «مَا الْعِلَّةُ فِي بَطْنِ الرَّاحَةِ، لَا يَنْبُتُ فِيهَا الشَّعْرُ وَ يَنْبُتُ فِي ظَاهِرِهَا؟ فَقَالَ: لِعِلَّتَيْنِ، أَمَّا إِحْدَاهُمَا، لِأَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ أَنَّ الْأَرْضَ الَّتِي تُدَاسُ وَ يَكْثُرُ عَلَيْهَا الْمَشْيُ، لَا تَنْبُتُ شَيْئاً وَ الْعِلَّةُ الْأُخْرَى، أَنَّهَا جُعِلَتْ مِنَ الْأَبْوَابِ الَّتِي تُلَاقِي الْأَشْيَاءَ، فَتُرِكَتْ لَا يَنْبُتُ عَلَيْهَا الشَّعْرُ لِتَجِدَ مَسَّ اللَّيْنِ وَ الْخَشِنِ وَ لَا يَخْجُبُهَا الشَّعْرُ عَنِ وُجُودِ الْأَشْيَاءِ؛

از امام صادق (علیه السلام) سؤال کردم، علت اینکه در کف دست مو نمیروید و پشت دست مو میروید چیست؟ امام فرمود: دو علت دارد: علت اول، مردم میدانند زمینی که بشر روی آن راه می رود چیزی آنجا نمی روید، علت دیگر: دست ذری است برای ملاقات با اشیاء به همین خاطر بدون مو مانده است، تا نرمی و خشنی اشیاء را بفهمد و مانع از لمس انسان نشود.»

ولی بعضی پوست ها خیلی نازک است مثل پوست اطراف چشم به خصوص پوست پائین چشم و بینی.

لایه های پوست:

پوست دو لایه دارد ولی علم امروزی می گوید ۳ لایه دارد ولی روایات می فرمایند: ۲ لایه دارد:

۱- لایه رویی پوست را «بشره» گویند و به این اعتبار به انسان بشر گفته می شود یعنی پوشش ظاهر است، ولی حیوانات نوعاً پوست شان ظاهر نیست.

۲- لایه دوم تعبیر به مخ و مغز پوست می شود که لایه نسبتاً ضخیم است و در اصطلاح امروزی «اپیدروم» گویند. پوست سبب زیبایی انسان و طراوت انسان می شود.

بشره:

بشره ی پوست اولین محافظ بدن است و بدن را در مقابل محیط اطراف محافظت می کند و از آفات و خشکی و گندیدگی محافظت می کند، شبیه پوست میوه که محافظ میوه است. حشره وقتی پوست هست داخل میوه نفوذ نمی کند اما اگر پوست کنده شود حشرات نفوذ می کنند و خراب می کنند.

پوست دارای مقدار زیادی آب است و در آن جریان دارد به همین جهت شادب است و نرم است. هر چه سن بالاتر می‌رود آب پوست کم می‌شود.

در روایت رساله ذهبیه از حضرت رضا علیه السلام وارد شده که می‌فرمایند: «**یذهب ماء الجسم و بهاؤه**»؛

مایعات جسم و هیبت آن را می‌برد.^۱

بشره عبارتند از: سلول‌هایی که عمدتاً زنده است و سلول‌های مرده هم دارد که سفت و شاخی می‌شود و ماده‌اش کراتین است. بشره محافظ خوبی در مقابل میکروب و ویروس است مگر اینکه زخمی در پوست ایجاد شود که عفونی شود و میکروب و ویروس وارد بدن شود. پوست هم نوعاً می‌ریزد و مرتب جایگزین می‌شود.

فوائد پوست:

۱- محافظ از بدن در مقابل عوامل بیرونی از گوشت و عضلات و عصب و رگ می‌کند. عوامل بیرون مثل گرما- سرما- هوا- میکروب- فاک و غبار و...

۲- جلوی حذر رفتن آب بدن را می‌گیرد (از خشک شدن جلوگیری می‌کند) مثل میوه.

۳- ادراک و احساس به وسیله پوست صورت می‌گیرد. فشار- درد- لذت- گرمی- سردی- فشار و ...

۴- دفع مواد زائد بدن، مثل چربی، فضولات، پوست محل خروج فضولات است.

۵- تنظیم دمای بدن، اگر هوا گرم شود و بدن گرم شود عرق ترشح می‌کند، عرق وقتی هوا به آن بخورد پوست و بدن را خنک می‌کند. اگر هوا سرد باشد جریان خون در پوست و زیر پوست را زیاد زیاد می‌کند و موها سیخ می‌شود و هوا دور خود جمع می‌کند که باعث گرم شدن می‌شود.

۶- تقویت استخوان، پوست اشعه خورشید را جذب می‌کند و زیر پوست ویتامین D جمع می‌شود.

^۱ رساله ذهبیه صفحه ۲۱۰

۷- نفس کشیدن بدن است، وقتی انسان در معرض هوای سالم قرار بگیرد احساس خوشی و شادابی می‌کند چون پوست نفس می‌کشد.

۸- رنگ انسان را تعیین می‌کند، رنگ انسان از سلول‌هایی که دارای مواد رنگی است و این رنگ یکسان در کل بدن است.

۹- وقتی با لباس نرم مواجه می‌شود عکس العمل‌هایی دارد که در خود بدن اثر می‌گذارد مثل پوشیدن پنبه و کتان که باعث چاقی می‌شود.

لایه دوم:

طبقه دوم (لایه دوم) پوست که **دوم** نام دارد از بشره ضخیم‌تر است، این لایه را مخ تعبیر می‌کنند همانطور که مغز و مخ داخل جمجمه است و ضخیم‌تر از خود جمجمه است، مخ پوست هم همین طور ضخیم‌تر از لایه اول پوست (بشره پوست) است.

رگ‌های خونی و همچنین پایانه‌های رشته‌های عصبی که باعث حس پوست می‌شود در مخ وجود دارد.

فولیکول و غده‌های چربی که چربی ترشح می‌کنند باعث نرمی پوست و مانع شکستن مو می‌شوند.

غده‌های عرق دو نوع است:

۱- از بدو تولد همراه بدن هستند (معمولی).

۲- بعد از بالغ شدن انسان کامل می‌شود.

نوعاً عرقی که از غده‌های نوع دوم ترشح می‌شود بد بو هستند. همه این موارد داخل مخ پوست (لایه دوم) قرار دارند.

طبقه دوم باعث می‌شود پوست حالت کشسانی داشته باشد و سبب گرم شدن می‌شود، مخزن آب و سپر دوم بدن است.

غده‌های چربی یک ماده شبیه به موم و چرب ترشح می‌کند که از سوراخ‌های پوست خارج می‌شود و تمامی بدن را می‌پوشاند تا از او محافظت کند علاوه بر این سلول‌هایی دارد که قدرت نگهداری آب را دارد که باعث نرمی و مقاومت پوست می‌شود که شکننده نباشند و ورم نکنند.

رگ‌های خونی (مویرگ‌ها) به طبقه دوم می‌رسد و طبقه دوم را تغذیه می‌کند ولی رسیدنش به طبقه اول از طریق پخش شدن است. طبقه اول رگ و مویرگ ندارد ولی طبقه دوم مویرگ دارد.

پوست‌ها انواعی دارند و تابع مقدار ذخیره آب و غده‌های چربی می‌باشد.

انواع پوست:

۱- **پوست چرب:** چربی زیاد دارد و کمی براق است، منافذ پوست بزرگ است و قابل مشاهده است، جوش به خصوص سر سیاه در این پوست‌ها زیاد است. اگر چنین شخصی زیاد حمام برود، تا چربی‌ها را بشوید باعث می‌شود چربی بیشتر تولید شود و منافذ بازتر شود و جوش‌ها بیشتر می‌شود.

۲- **پوست مختلط:** یک قسمت از بدن چرب و یک قسمت خشک است.

۳- **پوست طبیعی:** منافذ بزرگی ندارد و ریز است، لک ندارد نه خیلی براق است و نه خیلی خشک است.

۴- **پوست خشک:** چین و چروک دارد، نوعاً خط‌هایی هم دارد، لکه‌های قرمز دارند (قهوه‌ای) دارند و منافذی هم ندارند، خیلی زود رطوبت را از دست می‌دهد.

عواملی که باعث خشکی پوست می‌شوند:

صفرآ و سودا و گرمی بدن، حمام رفتن زیاد و استفاده از کرم‌ها و صابون‌های شیمیایی، در معرض سرما و گرما قرار گرفتن، پوست را خشک می‌کنند.

طبقه زیرین:

طبقه زیرین پوست چسبناک است و باعث چسبیدن پوست به عضله و گوشت می‌شود. از یک لایه چربی تشکیل شده و در مقابل ضربه مقاوم است، چسبیدن پوست به بدن مختلف است، بعضی جاها کامل نچسبیده و قابل کندن است مثل پوست دست و بعضی جاها خیلی چسبیده مثل پوست سر که کندنش بسیار دردناک است.

آتش جهنم پوست سر را می‌کند (نَزَاعَةُ لِلسَّوَى).^۲

بحث راجع به اصل پوست:

بحث اصلی پوست: بحث ژنی و کروموزومی.

آنچه از روایات استفاده می‌شود این است که نطفه انسان کروموزوم دارد، ژن دارد، DNA دارد، این ژن‌ها که در آب مرد و تخمک زن وجود دارند، حاوی ژن‌های تمامی بدن هستند.

سؤال: آب منی از کجا می‌آید؟

اعتقاد اول: سلول‌های بدن از ناحیه ژنوم یکسان‌اند چون از راه تقسیم به دست می‌آیند، ژن‌هایی که پوست و گوشت و آب منی و ... دارد یکسان است.

اعتقاد دوم: سلول‌هایی هست که ژنوم عام دارند (سلول‌های صفر) هیچ تخصصی ندارند، نه تخصص گوشت، نه تخصص پوست، مو و ... به آن‌ها سلول‌های بند ناف می‌گویند.

(سلول‌های صفر، ژن‌های تخصصی پوست را ندارند، ژن‌های تخصصی استخوان را ندارند و...)

بعداً سلول‌های صفر تبدیل به سلول‌های تخصصی می‌شوند به این صورت که سلول‌های تخصصی به آن‌ها اضافه می‌شود. ژن‌های تخصصی هر عضوی، در خود عضو قرار دارد مثلاً ژن‌های تخصصی پوست در خود پوست قرار دارد.

^۲ آیه ۱۶ سوره معارج

برای تشکیل منی باید ژن‌های تخصصی تمام بدن در آن باشد.

سؤال: چگونه تمامی این ژن‌ها در آب منی جمع می‌شود؟

روایت داریم می‌فرماید: آب منی از تمامی بدن خارج می‌شود نه از یک قسمت خاص یعنی هر قسمتی از بدن در تشکیل آب منی مشارکت می‌کند.

روایت: فقال رسول الله (صلى الله عليه وآله): انّ آدم (عليه السلام) لما اكل من الشجرة، دبّ ذلك في عروقه و شعره و بشره. فاذا جامع الرجل اهله، خرج الماء من كل عرق و شعرة في جسده، فاجب الله عزّ و جلّ على ذرّيته الاغتسال من الجنابة إلى يوم القيامة...الخبر؛

وقتی حضرت آدم از درخت ممنوعه خورد، در بدنش آرام آرام پخش شد. وقتی انسان با خانمش همبستر می‌شود آب منی از هر رگ خارج می‌شود (عرق چه رگ خونی، چه گوشت و چه ژن) به همین جهت وقتی جنب می‌شود باید کل بدن را بشوید به همین جهت غسل کل بدن را واجب کرد.

نکته اول: ریشه ژن‌های تخصصی پوست از خود پوست است.

نکته دوم: ژن‌ها با مشارکت کروموزم مرد و کروموزم زن ایجاد می‌شود اما بعضی ژن‌ها مختص کروموزم زن است مثل پوست که از ژن مادر منتقل می‌شود.

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مِنْ نُطْفَةِ الرَّجُلِ يَكُونُ الْعَظْمُ وَالْعَصَبُ ... وَ مِنْ نُطْفَتِهَا يَكُونُ الشَّعْرُ وَالْجِلْدُ وَاللَّحْمُ لِأَنَّهَا صَفْرَاءُ رَقِيقَةٌ»^۳

از نطفه مرد (ژن) استخوان و عصب منتقل می‌شود ... و از نطفه زن (ژن) مو، پوست و گوشت منتقل می‌شود.

انسان از کروموزم‌های پدر و مادر تشکیل می‌شود، وقتی کروموزم‌های پدر و مادر جمع می‌شود امشاج می‌شود. (تشکیل رشته‌های DNA) اما بعضی موارد اختصاصی از پدر یا مادر است.

^۳ بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار ؛ ج ۵۷ ؛ ص ۳۳۸

پوست پوشش است روایت می فرماید: «فَكَيْفَ أَدْرَكَتِ الْعُقُولُ وَالْحِكْمَةُ وَالْحَوَاسُّ هَذَا، وَهُوَ غَائِبٌ فِي الْجَوْفِ وَالْعُرُوقِ، فِي اللَّحْمِ وَفَوْقَهُ الْجِلْدُ، لَا يُدْرِكُ بِسَمْعٍ، وَلَا بِبَصَرٍ، وَلَا بِشَمٍّ، وَلَا بِالْمَسِّ، وَلَا بِذَوْقٍ؟ قَالَ:

لَقَدْ جِئْتَ بِمَا أَعْرَفُ، إِلَّا أَنَّا نَقُولُ: إِنَّ الْحَكِيمَ الَّذِي وَضَعَ هَذِهِ الْأَدْوِيَةَ وَأَخْلَاطَهَا، كَانَ إِذَا سَقَى أَحَدًا شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الْأَدْوِيَةِ فَمَاتَ، شَقَّ بَطْنَهُ، وَتَتَبَعَ عُرُوقَهُ، وَنَظَرَ مَجَارِيَ تِلْكَ الْأَدْوِيَةِ، وَآتَى الْمَوَاضِعَ الَّتِي تِلْكَ الْأَدْوِيَةُ فِيهَا»^٤

سؤال این است دارو چگونه در کبد و مغز و... تأثیر می گذارد چون قابل دیدن نیست و پوست روی بدن را پوشانده است و پوشش است. روایت دیگر: «هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي تُعْمَلُ مِنَ الْعِيدَانِ وَ تُلْفُ بِالْخِرْقِ وَ تُشَدُّ بِالْخِيُوطِ وَ تُطَلَّى فَوْقَ ذَلِكَ بِالصَّمْغِ فَتَكُونُ الْعِيدَانُ بِمَنْزِلَةِ الْعِظَامِ وَ الْخِرْقُ بِمَنْزِلَةِ اللَّحْمِ وَ الْخِيُوطُ بِمَنْزِلَةِ الْعَصَبِ وَ الْعُرُوقُ وَ الطَّلَاءُ بِمَنْزِلَةِ الْجِلْدِ؛ بدن انسان مانند عروسکی است که از چوب درست می شود، پارچه دور آن می پیچند، با نخ بسته می شود و روی آن را چسب می زنند؛ این چسب حکم پوست را دارد.»^٥

روایت محافظت پوست: راجع به جنین در شکم مادر است که تا وقتی جنین در شکم مادر هست از او محافظت می شود.

این لایه ها عبارتند از:

١- مشیمه، ٢- رحم، ٣- پوست و گوشت محافظت می کند.

«الْجَنِينَ فِي الرَّحِمِ وَ هُوَ مَحْجُوبٌ فِي ظُلْمَاتٍ ثَلَاثٍ ظُلْمَةِ الْبَطْنِ وَ ظُلْمَةِ الرَّحِمِ وَ ظُلْمَةِ الْمَشِيمَةِ حَتَّى إِذَا كَمَلَ خَلْقُهُ وَ اسْتَحْكَمَ بَدَنُهُ وَ قَوِيَ أُدِيمُهُ عَلَى مُبَاشَرَةِ الْهَوَاءِ.»^٦

در رحم درون سه ظلمت شکم و رحم و مشیمه، آنجا که چاره ای برای خواستن روزی ندارد و نه

^٤ طب الأئمة عليهم السلام ؛ ص ٢٤

^٥ توحيد المفضل ؛ ص ٩٤

^٦ توحيد المفضل ؛ ص ٤٨

برای رفع آزار و نه جلب نفع و دفع ضرر که از خون حیض باندازه غذایش بدو روانه شود چنانچه آب گیاه را و پیوسته تا کمال خلقتش همان است غذایش با تنش سخت شود و پوستش برای مباشرت هوا نیرو گیرد و دیده‌اش برای برخورد با تابش وانگه درد زادن بمادرش یورش برد و او را وادارد تا بزاید.

نکته دیگر: پوست مرتب می‌ریزد و تعویض می‌شود. تمام سلول‌های انسان در خاک محفوظ است.

روز قیامت انسان وقتی محشور می‌شود خیلی بزرگ محشور می‌شود، پوستش ضخیم است.

«يَخْلُقُ اللَّهُ لَهُ سَبْعِينَ جِلْدًا غَلْظَهُ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا بِذَارِعِ الْمَلِكِ الَّذِي يَعَذِّبُهُ، بَيْنَ الْجِلْدِ إِلَى الْجِلْدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا، بَيْنَ الْجِلْدِ إِلَى الْجِلْدِ حَيَاتٌ وَعِقَابٌ مِنْ نَارٍ وَدِيدَانٌ مِنْ نَارٍ، رَأْسُهُ مِثْلُ الْجَبَلِ الْعَظِيمِ وَفَخْدَاهُ مِثْلُ جَبَلِ وِرْقَانَ - وَهُوَ جَبَلٌ بِالْمَدِينَةِ؛

پهنای آن ۴۰ یارد است، سرش اندازه یک کوه بزرگ، در هر دقیقه ۳۰۰۰۰ هزار سلول از بدن انسان می‌ریزد و در هر ماه تمامی پوست تعویض می‌شود.

بحث بعدی: درم ضخیم است، روایت داریم که ایستاده شانه نزید چون پوست را رقیق می‌کند و قلب را ضعیف می‌کند. نشسته شانه کنید چون قلب را تقویت می‌کند و پوست را مغزدار می‌کند (لایه دوم را تقویت می‌کند)، «وَعَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: لَا تَمْتَشِطُ مِنْ قِيَامٍ فَإِنَّهُ يُورِثُ الضَّعْفَ فِي الْقَلْبِ وَامْتَشِطُ وَأَنْتَ جَالِسٌ فَإِنَّهُ يُقَوِّي الْقَلْبَ وَ يَمَخِّخُ الْجِلْدَ.»^۷

تشخیص بیماریها از طریق پوست

گرمی پوست نشانه زندگی است ولی اگر سرد است یعنی مرده است. «اللهم اغفر لي والجلد بارد» به خصوص سینه و گردن.

^۷ تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة ؛ ج ۲ ؛ ص ۱۲۵

والسلام عليكم و الرحمة الله